

Algemene conclusies

'Armoede is de situatie waarin iemand een zodanig tekort heeft aan economische middelen in verhouding tot de algemene levensstandaard dat hij/zij sociaal uitgesloten raakt op meerdere levensdomeinen.'¹ Armoede hangt dus vooral samen met een gebrek aan inkomen, maar manifesteert zich ook op verschillende andere levensdomeinen. Dat maakt het niet eenvoudig om armoede in kaart te brengen. Er bestaat geen eenduidig criterium om iemand als arm aan te duiden. Wel weten we dat bepaalde groepen meer kwetsbaar zijn, en kunnen we met de beschikbare administratieve gegevens proberen deze groepen zo goed mogelijk in beeld brengen.

De verschillende regio's in Vlaams-Brabant

Vlaams-Brabant is algemeen een welstellende provincie, maar er is een grote inkomensongelijkheid, en er zijn binnen Vlaams-Brabant ook grote ruimtelijke verschillen.

Zo is er de residentiële zone ten zuidoosten van Brussel, met gemeenten als Kraainem, Wezembeek-Oppem, Tervuren, Overijse, Hoeilaart en Sint-Genesius-Rode. De fiscale inkomens zijn er hoog, er zijn weinig inwoners die vanwege een laag inkomen recht hebben op een verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering. Dit wil nochtans niet zeggen dat in deze gemeenten geen mensen in armoede wonen. We zien bijvoorbeeld dat in Hoeilaart en Huldenberg een groep ouderen woont met een lager pensioen, en dat in Sint-Genesius-Rode en Wezembeek-Oppem het aandeel niet-werkende werkzoekenden hoger ligt dan gemiddeld in Vlaams-Brabant. In Tervuren zijn er relatief veel kandidaten voor een sociale woning. Ook sommige groepen met een verhoogd risico om in armoede terecht te komen zijn in deze regio tamelijk vertegenwoordigd, zoals eenoudergezinnen.

Ook de gemeenten rond Leuven kenmerken zich door een hoog gemiddeld inkomen - ook bij de gepensioneerden, een erg lage werkloosheidsgraad, weinig mensen met een verhoogd risico op armoede, zoals laaggeschoolden, alleenwonenden, eenoudergezinnen en personen met een herkomst van buiten de EU. Ook wonen er weinig kredietnemers met een achterstallig krediet en worden er weinig budgetmeters voor elektriciteit geplaatst.

In dit gemiddeld welstellende centrale gebied van de provincie, van de zuidostrand van Brussel tot voorbij Leuven, zijn de woningprijzen zeer hoog, wat het voor kwetsbare gezinnen niet makkelijker maakt. In beide regio's zijn de gestandaardiseerde sterftcijfers zeer laag, wat betekent dat er minder overlijdens zijn dan dat er op basis van de leeftijds- en geslachtsverdeling verwacht zou mogen worden. We zien het effect ook in de indicator die we gebruiken om de toegang tot gezondheidszorg te meten, namelijk het bezoek aan de tandarts: in beide regio's wordt dat slechts weinig overgeslagen.

In sterk contrast met deze twee regio's staat het post-industriële gebied rond de Zennevallei, dat zich uitstrekt van Vilvoorde, Machelen en een gedeelte van Zaventem ten noorden van Brussel, naar Drogenbos, Sint-Pieters-Leeuw en in iets mindere mate ook Halle ten zuiden van Brussel. De inwoners van dit gebied hebben gemiddeld een laag fiscaal inkomen. Er heerst een hoge werkloosheid en er zijn relatief veel leefloontrekkers. Veel mensen hebben er recht op een verhoogde tegemoetkoming. Bovendien zijn de groepen die een verhoogd risico hebben om in armoede terecht te komen er sterk vertegenwoordigd: mensen met een laag opleidingsniveau, eenoudergezinnen en personen met een herkomst uit niet-Europese landen, en dan vooral Turkije en Marokko. Binnen deze regio hebben Machelen en vooral Vilvoorde heel vaak de hoogste cijfers. Opvallend is wel dat in deze regio de oudere bevolking minder kwetsbaar is: we vinden er weinig ouderen met een laag pensioen, en omgekeerd heel wat koppels met een

---

¹ OOSTERLYNCK S., RAEYMAECKERS P., COENE J., DELBEKE B, DEBRUYNE P en GHYS R (red.), Jaarboek armoede en sociale uitsluiting, 2016 – Blik op energiearmoede.

pensioen boven 2.000 euro. Enkel voor de ouderen met een inkomensgarantie zijn de cijfers wat hoger, maar hier gaat het om kleinere absolute aantallen. De vroegere arbeiders en bedienden uit deze stedelijk-industriële zone genieten nog van behoorlijke pensioenen. De huidige problemen stellen zich vooral bij de actieve en jonge bevolking.

Enkele gemeenten en deelgemeenten in Halle-Vilvoorde sluiten qua profiel hierbij aan: Zellik, deelgemeente van Asse, Strombeek-Bever, deelgemeente van Grimbergen, en Liedekerke. In iets mindere mate kunnen hier ook Wemmel en enkele deelgemeenten van Dilbeek (Groot-Bijgaarden en Dilbeek-Centrum) bijgerekend worden. Net als in de Zennevallei zijn er hier heel wat gezinnen bij wie een budgetmeter voor elektriciteit werd geplaatst, en is het aandeel kredietnemers met een achterstallig krediet een stuk hoger dan gemiddeld in Vlaams-Brabant. We zien daarnaast hoge aandelen van mensen die op drie jaar tijd geen bezoek aan de tandarts brachten, en het gestandaardiseerd sterftcijfer is er hoog.

Wat de huisvestingsmarkt betreft, liggen in deze regio's de woningprijzen heel wat lager dan in de omliggende gemeenten. Vooral in de Zennevallei is er nog een oud woningpatrimonium aanwezig, en zijn er heel wat huurwoningen op de huisvestingsmarkt.

Leuven heeft als centrumstad te maken met een aantal specifieke uitdagingen: heel wat mensen hebben er een laag inkomen (veel fiscale inkomens lager dan 20.000 euro, veel mensen met een leefloon, met een verhoogde tegemoetkoming of een inkomensgarantie voor ouderen en een tamelijk hoge werkloosheidsgraad). Toch vinden we er ook mensen met een hoog inkomen of pensioen, en zien we dat de opleidingsgraad van de bevolking gemiddeld hoog is. Waar we cijfers per deelgemeente ter beschikking hebben, zien we dat de inwoners van het centrum van Leuven er systematisch als meer kwetsbaar uitkomen, terwijl de deelgemeenten eerder aansluiten bij de omliggende, meer residentiële gemeenten. We zien dit bijvoorbeeld op de kaarten van het fiscaal inkomen, het aandeel niet werkende werkzoekenden, het aandeel eenoudergezinnen. Door de schaal telt Leuven bovendien voor heel wat indicatoren de grootste absolute aantallen van inwoners met een hoog armoederisico. Op de Leuvense huisvestingsmarkt vinden we heel wat huurwoningen en appartementen. De gemiddelde verkoopprijs van gewone woningen is er erg hoog.

Terwijl het Pajottenland bij de meeste indicatoren rond gemiddelde waarden uitkomt, zien we in de centrale gemeenten van het Hageland eveneens een aantal specifieke kenmerken. De fiscale inkomens zijn er laag, met heel wat aangiften onder 20.000 euro. Daar tegenover staat dat er weinig jongeren en volwassenen op actieve leeftijd zijn die recht hebben op een verhoogde tegemoetkoming. Bij de ouderen zien we dit echter des te meer. In het centrale gedeelte van het Hageland zien we veel lage pensioenen, vooral bij alleenstaande ouderen. Er zijn erg weinig koppels met een pensioen hoger dan 2.000 euro. Opvallend, en dit geldt voor het gehele Hageland, zijn de hoge cijfers voor de tegemoetkomingen voor personen met een handicap, ook weer vooral bij de oudere bevolking, en daarnaast het hoge aandeel van mensen met een arbeidshandicap onder de werkzoekenden. Het opleidingsniveau ligt in het Hageland laag, en het gestandaardiseerde sterftcijfer hoog. In het zuidelijke Hageland zijn er heel wat mensen die op drie jaar tijd geen tandarts bezochten. Wat de huisvestingsmarkt betreft, liggen de woningprijzen er onder het Vlaamse gemiddelde. Er zijn weinig huurwoningen, en buiten Diest, Tienen en Landen ook weinig sociale huurwoningen.

Net als in Leuven, zien we in Diest en Tienen grote verschillen tussen het centrum en de deelgemeenten. De centra van Diest en Tienen sluiten eerder aan bij de meer stedelijke kenmerken: lage inkomens, een hoge werkloosheidsgraad, veel eenoudergezinnen en alleenwonenden, en een hoog aandeel inwoners van niet-Europese herkomst. In Diest zijn het vooral mensen afkomstig uit Turkije, in Tienen meer van Marokkaanse en andere herkomst.

Een aantal gemeenten in het zuiden en het noorden van het Hageland situeren zich tussen deze twee groepen in: Landen, Zoutleeuw, Scherpenheuvel-Zichem, Aarschot. Ze sluiten zich niet helemaal aan bij de landelijke gemeenten in het centrale Hageland, maar de armoedecijfers zijn

er minder hoog dan in Diest en Tienen. Ook hier zijn er vaak grote verschillen tussen de deelgemeenten.

In het Pajottenland zien we net als in het Hageland nog een kwetsbare oudere bevolking (lage pensioenen, veel ouderen met een verhoogde tegemoetkoming), maar algemeen is het inkomen er de laatste 10 jaar wel toegenomen. De werkloosheid is er laag, er zijn weinig eenoudergezinnen en alleenwonenden, en zeer weinig inwoners van niet-Europese herkomst. De streek telt wel heel wat oudere woningen.

Tot slot zien we in de gemeenten in het noorden en noordwesten van de provincie (Meise, Zemst, Boortmeerbeek en Keerbergen) tamelijk hoge inkomens en pensioenen, een relatief lage werkloosheid, en goede cijfers voor de indicatoren rond kinderarmoede. Het noorden van Grimbergen, Kampenhout, Steenokkerzeel, Opwijk, Kapelle-op-den-Bos, Merchtem en Londerzeel sluiten hier min of meer bij aan, maar verschillen ook op bepaalde vlakken. Zo is er in Kampenhout meer armoede bij ouderen (lage pensioenen, veel ouderen met een inkomensgarantie) en tellen enkele van deze gemeenten een hoger aandeel laagopgeleiden.

Armoede bij gezinnen met kinderen

Terwijl de armoede bij ouderen gedaald is, nam de kinderarmoede de laatste jaren nog toe. Kinderen in gezinnen met een laag inkomen vinden we vooral terug in de steden. De Zennevallei heeft ook op dit vlak heel hoge cijfers: Vilvoorde, Machelen, Sint-Pieters-Leeuw en Drogenbos. Verder springen Leuven, Tienen, Asse en Liedekerke eruit. Behalve in de zuidoostrand zien we algemeen hoge cijfers in de rand rond Brussel.

Cijfers per deelgemeente van de kansarme geboorten geregistreerd door Kind en Gezin markeren vooral de stadscentra, zoals in Leuven, Diest, Tienen, en de deelgemeenten die grenzen aan Brussel, zoals Zellik. Ook Wemmel heeft een hoog aandeel kansarme geboorten. Bij de onderwijsindicatoren zien we grotendeels hetzelfde beeld, onder andere voor leerlingen met een schooltoelage of leerlingen met een laaggeschoolde moeder: vooral hoge cijfers in de Zennevallei, Zellik, Liedekerke, en de centra van Leuven, Diest en Tienen. Bij cijfers die samenhangen met de opleidingsgraad valt het op dat de oostelijke (deel)gemeenten van het Hageland minder goede cijfers hebben: zowel voor aandeel leerlingen met een laaggeschoolde moeder als voor het aandeel leerlingen in het buitengewoon onderwijs.

Neemt de armoede toe of af?

We zien een sterke toename van het aandeel mensen met een verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering. Maar het is niet altijd duidelijk of dit het gevolg is van de uitbreiding van de groepen die in aanmerking komen voor deze tegemoetkoming of ze automatisch toegekend krijgen, of de toenemende bekendheid ervan, of dat er werkelijk een stijging is van de gezinnen met een laag inkomen.

Het fiscale inkomen stijgt lichtjes, maar niet overal in Vlaams-Brabant: in de rand rond Brussel, uitgezonderd het zuidoosten, is de stijging zeer beperkt, of is er zelfs een daling (wanneer we rekening houden met de stijging van de prijzen), terwijl er een sterke stijging is in sommige residentiële gemeenten (zoals ten zuiden van Leuven) en plattelandsgemeenten (zoals het Pajottenland en sommige gemeenten van het Hageland).

Bij kinderen en jongeren zien we in de cijfers van de EU-SILC een stijging van het armoederisico bij 16-24-jarigen, en eerder een lichte daling bij de 0-15-jarigen. De kansarmoede-index van Kind en Gezin daarentegen, die de kansarmoede meet bij jonge kinderen, gaat in stijgende lijn.

Wat wel duidelijk is, is dat er een afname is van de armoede bij ouderen. Het armoederisico volgens de EU-SILC enquête is bij deze groep afgenomen van meer dan 20% in 2011 tot 15,4% in 2016, wat dus minder is dan het algemene armoederisico in België (15,5%). Oorzaken zijn de verhoging van de bedragen van de minimumpensioenen en een toenemende participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt. Binnen de indicatoren die in dit dossier worden besproken zien

we inderdaad een daling van de lage pensioenen en van de aandelen met een inkomensgarantie voor ouderen.

Het antwoord op de vraag of de armoede is afgenomen of nog is gegroeid, is dus genuanceerd. In sommige gebieden daalt de armoede, vooral daar waar de armoede bij ouderen sterk vermindert en waar de jongere bevolkingsgroepen weinig kwetsbaar zijn. In andere regio's verdiept de armoede echter. Deze toename, die vooral een stedelijk fenomeen blijkt, hangt samen met de aanwezigheid van groepen die een hoger risico lopen om in armoede terecht te komen: het gaat dan om een tamelijk jonge bevolking, heel vaak met een migratie-achtergrond, een kwetsbare gezinssituatie, een laag opleidingsniveau...